

MIEHINEN LESKEYS ARJEN PYÖRTEISSÄ

Kaisa Rantanen

Kandidaatin tutkielma

SOSA700

syksy 2008

Minna Ylilahti

Yhteiskuntatieteen laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Kaisa Rantanen

Miehinen leskeys arjen pyörteissä

Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Sosiologia, Kandidaatin tutkielma

Syksy 2008

30 sivua, 1 liite

Monesti sanasta leski tulee mieleen vanhempi, yksinäinen, nainen. Leskeyden ajatellaan kuuluvan kaukaiseen tulevaisuuteen, vanhuuteen. Tosiasiassa leskeys on ennen kaikkea elämäntilanne, ikäsidonnaisten elämänvaiheen sijaan. Tässä tutkimuksessa keskityttiinkin leskeyteen elämäntilanteena, nuoren miehen näkökulmasta. Lähtökohtana oli tarkastella leskeyden vaikutuksia arkeen, sen puitteisiin ja osa-alueisiin. Arjen puitteilla tarkoitettiin tässä tutkimuksessa yksilöä, yhteisöä, yhteiskuntaa sekä kulttuuria. Puolestaan arjen osa-alueisiin katsottiin kuuluvan työ- ja kotielämä sekä vapaa-aika.

Tutkimus toteutettiin tapaustutkimuksena, narratiivimetodin avulla. Tämän tutkimuksen ”tapaus” tarkoittaa leskeyden ja arjen välistä vuorovaikutusta. Tutkimuksen aineistot koostuivat yhden tutkimushenkilön, lesken, narratiivista eli hänen lähettämästä elämäkerrasta sekä haastattelusta. Tutkimuksen analyysi perustuu kategorioihin, jotka muodostavat kokonaisuudet: arjen puitteet sekä arjen osa-alueet. Nämä kategoriat muodostettiin yhdessä tutkimushenkilön omien luokitusten sekä tutkijan tekemien jakojen kanssa.

Tutkimuksen tulokset paljastavat leskeyden hyvinkin näkymättömäksi osaksi yksilön arkea. Enemmän arjessa näkyy lesken yksinhuoltajuus, jos leskellä on lapsia. Leskeyden vaikutukset arjessa näkyvät eräänlaisena ajallisena prosessina. Uuteen elämäntilanteeseen, leskeyteen sopeutuminen saattaa viedä aikaa. Alussa arjen pyörittäminen ja kodin hoitaminen on vaikeaa, mutta vuosien varrella leskeyteen rutinoituu ja arjessa toimiminen helpottuu. Sosiaaliin suhteisiin leskeys toki vaikuttaa lähes koko ajan. Uusiin ihmisiin tutustuessa, leski kantaa tahtomattaankin mukanaan leskeytensä tuomaa elämäkokemusta, mikä vaikuttaa sosiaalisten suhteiden muodostumiseen. Leskeys vaikuttaa kaikkiin yksilön arjen alueisiin, mutta sen voimakkuus vaihtelee riippuen ajan kulumisesta sekä yksilön persoonallisuudesta. Leskeys merkitsee ennen kaikkea elämäkokemusta ja varmuutta ongelmista selviämiseen sekä ystäväpiirin laajenemista esimerkiksi leskipiiriin kautta.

Asiasanat: arki, leskeys, arjen puitteet, arjen osa-alueet

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	3
2 ARKI	4
2.1 Arjen pyörteissä	4
2.2 Aika arjessa	7
2.3 Lesken arki lain puitteissa	9
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	13
3.1 Aineistojen esittely	13
3.2 Käytetty tutkimusmenetelmä	14
3.3 Analyysin kategoriat	15
4 ANALYYSI JA TULOKSET	18
5 KESKUSTELUA	26
LÄHTEET	
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Ihmisten käsitykset elämäkulusta ovat suhteellisen samankaltaisia (Kimmel 1974). Nykyaikaisen, teollisen ajan, länsimaisen, normaalibiografian mukaisesti oletetaan elämänkaaren eri vaiheisiin sisältyvän tietyt elämäntapahtumat. Nuoruuteen kuuluu opiskelu, varhaisaikuisuuteen perheen perustaminen ja työelämän aloittaminen, aikuisuuteen ja keskiikään töiden tekeminen ja perheestä huolehtiminen sekä vanhuuteen rauhoittuminen ja kuoleman kohtaaminen. Erik Erikson (1956) sekä Robert Havighurst (1972) ovat tehneet eri elämänvaiheisiin liittyvän teorian kehitystehtävistä, jotka yksilön on elämänvaiheissaan ratkaistava. Näiden käsitysten mukaisesti oletetaan leskeyden kuuluvan kaukana tulevaisuudessa ”lymyävään” vanhuuteen. Kuitenkin leskeys on ennen kaikkea elämäntilanne, joka ei ole suoranaisesti sidottu tiettyyn ikään tai elämänvaiheeseen, vaan voi koskea nuorempaakin aviopuolionsa menettänyttä yksilöä.

Pääteema tässä tutkimuksessa on valaista leskeyttä uudesta näkökulmasta. Monestihan käsitteestä leski tulee mieleen vanhempi, yksinäinen, nainen. Tästä syystä tutkimusaihe ”nuori” leskimies laajentaa ymmärrystä ja käsitystä leskeydestä, mikä puolestaan vaikuttaa yksilöiden oletuksiin tulevasta sekä luultavasti sen avulla myös muuttaa elämän arvojärjestystä.

Tarkennettu tutkimusongelma on leskeyden vaikutus arkeen, arjen puitteisiin ja toimintaan arjessa sekä se, mitä leskeys ylipäättään merkitsee. Näkökulmaksi tähän leskeyden tutkimiseen on siis valittu nuoret, aikuiset, miehet. Tämän empiirisen tutkimuksen tutkimusmenetelmänä käytetään tapaustutkimusta, narratiivimetodia. Tässä tutkimuksessa ”tapaus” on leskeyden ja arjen välinen vuorovaikutus, jota tutkitaan yhden henkilön kokemusten perusteella. Aineistoina käytetään tutkimushenkilön omia kertomuksia, narratiiveja, elämästään ja leskeydestään. Käytännössä tämä tarkoittaa eri aineistojen, haastattelun sekä elämäntarinan, käyttämistä tutkimuksen toteuttamisessa. Aineistoja analysoidaan erilaisten arkeen liittyvien teemojen ja kategorioiden avulla. Osa näistä kategorioista muodostuu suoraan tutkimushenkilön omista luokituksista, osa puolestaan tutkijan muodostamasta jaottelusta sekä käsityksistä arkeen ”ulkoapäin” vaikuttavista arjen puitteista, kuten yhteiskunta, kulttuuri aikakäsityksineen, yhteisö sekä yksilö itse.

2 ARKI

2.1 Arjen pyörteissä

Tavallisuus, tapa ja rutiini kietoutuvat yhteen muodostaen kokonaisuuden, jota voi kutsua arjeksi. Arjen sanotaan olevan juhlan vastakohta ja samalla se hylätään positiivisena ”tilana”. Arkea ei kuitenkaan tule leimata kokonaisuudessaan elämää lamauttavaksi puoleksi, vaan sinänsä arki voi mahdollistaa seikkailut ja juhlan. Arki ja arkisuus tarjoavat yksilöille myös turvaa. Uudet tilanteet, jotka tuovat poikkeavuuden arkirytmiiin, saattavat tuntua hyvinkin pelottavilta. Muutokset, olivat ne sitten hyviä tai huonoja, nähdään arkea ja siten oman turvantuntua uhkaavina hetkinä. Viikopäivät seuraavat toisiaan samanlaisina, joko suhteessa toisiinsa tai suhteessa ”itseensä”. Kaikki maanantait ovat samasta puusta veistettyjä, tiistait hieman eroavat keskiviikoistakin ja torstait vietetään ahdistellen viikon pituutta tai koko viikko toistaa samaa kaavaa, päivillä ei ole muuta eroa kuin nimi. Arkipäivinä ei saisi sattua mitään yllättävää. Jos rengas puhkeaa kesken kauppareissun, on luultavasti koko arkisysteemi pilalla. Renkaan puhkeaminen luultavasti myöhästyttää esimerkiksi kampaajalla käynnin ja siitä kumuloiden koko loppupäivän ja pahimmassa tapauksessa koko viikon askareet. Siksi voi nähdä arjen rutiinit elämänhallintaa edistävinä toistoina.

Eeva Jokinen (2005, 7) tarkastelee arjen paradokseja. Hänen mukaansa arki on sekä itseltään selvää, että pakenevaa. Tällä hän tarkoittaa sitä, että kaikki me tiedämme mitä arki on, mutta kun meidän pitäisi tutkijoina pystyä sitä tutkimaan, arki tuntuu pakenevan käsistämme. Arjen tarkasteleminen saattaa olla siis hyvinkin ongelmallista, mutta myös valaisevaa. Arkisuushan on tila, jota ei ajatella, rutiinit ja tavat ohjaavat päivien kulkua ilman syvällistä pohdiskelua toiminnasta (Jokinen 2005, 11). On kuitenkin mahdollista, että arki sisältää esimerkiksi itsellemme tai toisille vahingollisia toimintatapoja. Tällöin huomion kiinnittäminen arjen rutiineihin ja niiden kehittäminen antaa mahdollisuuden muodostaa uusia, parempia tapoja toimia. Toisaalta arkisuus tarjoaa myös levon jatkuvien pohdintojen ja valintojen tekemisestä (Jokinen 2005, 11). Kaikessa ”tylsyydessään” arkisuus on mahdollisuus levätä toiminnan keskellä.

Toinen arjen paradokseista liittyy arkisuuden pinnallisuuteen ja painavuuteen. Arjen sujussa huomaamattomasti, se on pinnallista, kevyttä, kun taas ongelmien ilmetessä siitä tulee

painavaa. (Jokinen 2005, 11.) Yhtenä ongelmana voidaan pitää muutosta. Esimerkiksi sairaus, perheenlisäys tai omaisen kuolema, ovat kaikki eräänlaisia muutoksia, jotka väistämättömästi aiheuttavat ”painavan” arjen muodostamisen. Arki on muuttunut ja on keksittävä uusia malleja toimia tässä uudistuneessa arjessa. Pyrkimys on päästä takaisin tilanteeseen, jossa arki on pinnallista, ja jossa toimintaa ei tarvitse jatkuvasti pohtia ja pystyy jälleen luottamaan jatkuvuuteen. Jokisen (2005, 11) mukaan puhuttaessa ”arjen pyörittämisestä” on virheellistä ajatella arjen pyörittävän itseksensä. Jokinen painottaa, että arki kätkee sisäänsä erilaisia neuvotteluja ja valtataisteluja siitä, kuka pyörittää arkea ja kuka saa levätä. Painavan arjen hetkellä on ”arjen pyörittäminen” pysähtynyt ja pyöriykset on keskusteltava uudelleen. Silloin ei voi enää itsestään selvästi olettaa tilanteen palaamista ennalleen; jonkun on sitä arkea pyöritettävä kuitenkin (Jokinen 2005, 11). Esimerkiksi puolison kuollessa, jäljellejäävälle ei jää muuta vaihtoehtoa kuin järjestää arki uudelleen. Arki voi silloin tuntua ahdistavalta ja jopa mahdottomuudeltakin, mutta päämäärä on saada arjen pyörät pyörimään uudelleen.

Sukupuoliparadoksi liittyy sukupuolten väliseen työnjakoon arjessa kulttuurisesti ja käytännössä. Arjen käsitteen synty liittyy julkisen ja yksityisen välisen eron muotoutumiseen. Arkisuus, koti ja perhe liitettiin naisten alueeseen ja politiikka, talous ja työ miesten alueeseen. On suhteellisen yleistä väheksyä arkisia puuhia, ja sitä kautta myös naisia, mutta naiset voivat myös tuntea ylpeyttä arjen ajattelusta, kuosittelusta. (Jokinen 2005, 14.) Miehillä ei näytä olevan toimijan roolia arjessa, mutta todellisuudessa arkeen liittyy monia sukupuoleen liittyviä neuvotteluja, esimerkiksi kotiaskareiden tekemisestä. On kuitenkin mahdollista, että kotitalous ja arki pyöriivät vain miehen toiminnasta arjen parissa, esimerkiksi yksinhuoltajaisät ja leskeksi tulleet miehet joutuvat vastaamaan arjen vaatimukseen miehenä. Tämä voi sotia miehen omaa tai yhteisön kuvaa sukupuolirooleista vastaan, mikä puolestaan todennäköisesti lisää painetta miehelle. Leskellä tai yksinhuoltajalla ei enää ole mahdollista keskustella arjen rooleja uudestaan, ainoa vaihtoehto on opetella itse pyörittämään arkea. Toisaalta yhteiskunta on muuttunut tasa-arvoisempaan suuntaan juuri arjen pyörittämiseen liittyvissä tehtävissä. Sen vuoksi onkin mahdollista myös miehenä, yksinhuoltajana, leskenä, tuntea olonsa ”kotoisaksi” myös arjen, yksityisen, parissa.

Monet arjen ongelmat johtuvat arjen taipumuksesta tukea ja vahvistaa ”yhteisiä” ja ”jaettu- ja” toiminnan ja ajattelun tapoja. ”Tavallisuuden julmuudella” tarkoitetaan sitä, että ”tiedetään yleisesti” esimerkiksi lapsen tarvitsevan isän ja äidin, ja tätä oletusta niin sanottu ta-

vallinen arki ja tavallista arkea tukevat institutionaaliset rakenteet vahvistavat. Tällöin esimerkiksi yksinhuoltaja lapsineen kohtaa ”tavallisuuden julmuuden”. (Jokinen 2005, 11.) Tiettyyn arjen muottiin kuulumisen ei kuitenkaan välttämättä ole mahdollista painavan arjen, esimerkiksi muuttuneen perherakenteen, myötä. Uudessa elämäntilanteessa ja arjessa toimimista ei helpota yleiset käsitykset arjen toiminnan tavoista, varsinkaan jos itse jakaa nuo oletukset. Tarve palata ”pinnalliseen” arkeen voi olla niin suuri, että yksilö pakottaa itsensä arjen pyörteeseen, siinä määrin, että unohtaa itsensä ja omat ei-materiaaliset tarpeensa. Silloin on todennäköistä, että arkisuus toimii vain näennäisenä ”pelastuksena”. Lopullinen selviytyminen vaikeista elämän- ja arjenmuutoksista vaativat kuitenkin yksilöltä myös henkisiä ponnisteluja, tilanteen kohtaamista ja sen läpikäymistä. Tunteiden tukahduttaminen sekä puhumattomuus vaikeuttavat tilannetta (Hopiavuori & Pulli 2007, 116-117). Entinen arkisuus on mennyttä, mutta uusi arki voi olla aivan yhtä toimiva kokonaisuus, jossa on jälleen mahdollista hengähtää.

Jokisen (2005, 27) mukaan Rita Felski (2000) käsitteellistää arjen kolmen ulottuvuuden; ajallisuuden, tilallisuuden ja modaalisuuden, avulla. Ajallisuus liittyy toistamiseen, tilallisuus kodintuntuun ja modaalisuus tavanmukaisuuteen. Arki ei ole erityistä eikä ainutlaatuisia, vaan hyvinkin toisteista. Kodintuntu puolestaan tilaulottuvuutena tarkoittaa sekä kotia konkreettisenä paikkana että vertauskuvallisesti: vaikka arkea on muuallakin kuin kotona, arjessa ollaan kuin kotona. Kodintuntu ja rutiinit syntyvät ajan ja tilan muokkaamisena; konfliktit, neuvottelut ja hallinnoinnit kuuluvat suurena osana juuri tähän muokkaukseen. Toiminnallinen ulottuvuus, modaalisuus, esiintyy tavoissa, jotka ovat mahdollisia käsittää sekä tekoina että asenteina. Tavat ovat tahattomasti, hajamielisesti ja puoliautomaattisesti toistettuja tekoja, ja siksi ne ovat, joskus kaikessa ”ärsyttävyydessäänkin”, elämän, toiminnan, välttämätön muoto. (Felski 2000.) Jotta on mahdollista toimia, on osan toiminnasta oltava sellaista, johon ei tarvitse kiinnittää huomiota. Haasteellinen toiminta vaatii keskittymistä. Siksi on mahdollista ymmärtää tavat tietoisien toiminnan ja kehittymisen mahdollistajina.

Arki on siis eri ulottuvuuksilla väritetty toiminnan ja olemisen muoto. Arjen ulottuvuudet rakentuvat perheessä sen jäsenten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tavat ja rutiinit muokkautuvat suhteessa toisen läheisen tapoihin ja rutiineihin. Yksilön on tehtävä kompromisseja, jotta arkisuus sosiaalisessa ympäristössä, jollainen perhekin on, helpottuu. Miehen ja naisen välisten roolien ja erilaisuuksien rajat arjessa saattavat kuitenkin hämärtyä,

varsinkin, jos perheen rakenne muuttuu. Tällöin on neuvoteltava arki, toiminnan ja ajankäytön välinen suhde, uudelleen. Arkisuus ei synny itsestään ja sen muodostuminen vaatii aktiivista järjestelyä (Jokinen 2005, 11). Arjen ja arkisuuden muotouduttua, yksilöiden, yhteiskunnan ja kulttuurin välisenä tilana, on mahdollista nähdä arjen pyörittäminenkin elämää helpottavana toimintana.

2.2 Aika arjessa

Kuten kulttuuri, yhteiskunta ja yhteisöt, aika kuuluu erottamattomana osana arkeen ja sen muotoutumiseen. Suhteellisen suuri osa ajasta kuluu kysyessä, mitä kello on. Aikaa pidetään itsestään selvänä osana kaikkea toimintaa ja se onkin perusosa sosiokulttuurista järjestystä, johon päätökset ja toiminta perustuu. (Daly 1996, 1.) Arki siis perustuu pitkälti ajan toimintaan, kellon katsomiseen ja kiireessä elämiseen. Raija Julkunen (1991, 8) puhuu arjen rakenteista aika- ja paikkaranteina. Länsimainen, lineaarinen aikakäsitys on sisäistynyt yksilön ”toiseksi luonnoksi” eikä enää osata elää ilman käsitystä ajasta. Tähän kulttuuriin sisältyy monia aikaan liittyviä kokemuksia ja ilmauksia; aika kuluu hitaasti tai liian nopeasti, sitä on liikaa tai liian vähän ja ennen kaikkea puhutaan ajan säästämisestä, hukkaamisesta ja investoimisesta, kuin se olisi jotain konkreettista materiaa. (Julkunen 1991, 8.) Aika sisältyy arkeen eikä arjessa voi toimia ilman ajan ulottuvuutta.

Julkunen (1991, 8) mukaan ajan merkitys yksilön arjessa ei ole ”luonnollinen” osa käsityksiä todellisuudesta, vaan se on historiallisesti kehittynyt. Modernin, kapitalistisen, teollisen, pitkälle kehittyneen työnjaon ja monimutkaistuneen yhteiskunnan kehityksen johdosta, yksilöt ovat ”ottaneet” ajan, sen mittaamisen ja arvottamisen, osaksi elämää, arkea. Aika ja raha ovat yhdistyneet erottamattomaksi käsitepariksi (Putnam 2000, Saariston & Jokisen 2005 mukaan), jolloin eri yksilöiden ajasta tulee eriarvoista. Eniten tienaavan henkilön aika on ainakin näennäisesti arvokkaampaa kuin esimerkiksi ihmisen, joka elää erilaisilla avustuksilla. Myös yksilöiden keinotekoinen aikataulutus luo arjelle toimintakehyksen, rakenteen. (Julkunen 1991, 8.) Enää ei katsota luonnon, auringonnousun ja –laskun tai vuodenaikojen, mukaan toiminnan hetkeä, vaan tuijotetaan kalenteria ja digitaalista, veden- ja iskunkestävää, monen eri aikavyöhykkeen ajan näyttämää rannekelloa.

Yksilöllinen aika, yksilön aika, ei kuitenkaan ole ääretön eikä oikeastaan edes yksilöllinen tässä sosiaalisten verkostoiden maailmassa. Eri ihmisten ajat lomittuvat keskenään elämässä, arjen toiminnassa. Aikaa voi antaa, jakaa ja viettää toisten ihmisten kanssa. Joillakin ihmisillä on myös mahdollisuus tietoisesti tai vahingossa päättää toisten ihmisten ajasta, elämästä. Tavalla tai toisella, jonain päivänä se päivä on viimeinen ja aika on kulunut tai kulutettu loppuun. Läheisillä eloonjäävillä ei ole muita vaihtoehtoja kuin jakaa tulevaisuudessa aikansa eri tavalla, eri ihmisten kanssa.

Aika ei kuitenkaan liity vain tähän hetkeen, eikä menneisyyteen, vaan se myös järjestää odotuksia tulevasta. Marjatta Marinin (2001, 35) mukaan oletetaan, että tietyt elämäntapahtumat tapahtuvat tiettyyn aikaan ja tietyssä järjestyksessä, mikä aiheuttaa yksilöllisiä ja yhteisöllisiä odotuksia tapahtumien ajoituksesta. Kun tapahtumat tapahtuvat ”oikeaan aikaan”, on helpompi varautua tulevaan. Näitä odotuksia tukevat sosiaaliset tekijät ja verkostot epävirallisine ja virallisine normeineen ja sosiaalisine suhteineen. (Marin 2001, 35.) Ihmiseen sosiaalisesti ja kulttuurisesti iskostuneita käsityksiä elämänkulun aikatauluista ja niihin liittyvistä aikamääreistä ”ei vielä”, ”nyt” ja ”liian myöhään” voidaan kutsua elämänkelloiksi. Elämänkellot ilmentävät elämäntapahtumien prosessiluonnetta sekä ennen kaikkea tapahtumien ennakoitavuutta. Ihmisen on etukäteen mahdollista opetella uusia rooleja, harjoitella vastuuta ja on myös mahdollista varautua siihenkin, että kaikki ei mene odotetusti. (Kimmel 1974, Marinin 2001, 35 mukaan.) Tällainen ennakoiminen odotusten täytymättömyyteen vaatii kuitenkin tietoista ja suhteellisen aktiivista pohdiskelua elämän arvaamattomuudesta, mikä puolestaan voi aiheuttaa eräänlaisen toimintatapamuutoksen. Arjen palaset; työ, perhe, harrastukset ja niin edelleen, saavat tällöin erilaisia painotuksia riippuen siitä, miten yksilö priorisoi ajankäyttönsä. Tietenkin on mahdollista lisätä arkeen täysin uusia puolia, esimerkiksi ”sohvaperunana” nousta barrikadeille lakiasetuksia vastaan.

Arjen hienous piilee kuitenkin juuri siinä, ettei tarvitse aktiivisesti miettiä kaikkea toimintaansa koko aikaa. Jos tähän lisätään epävarmuus huomisesta, saattaa arki menettää osan merkityksestään. On hyvin todennäköistä, että yksilö väsyä tietoiseen varautumiseen elämän ennakoimattomuuteen ja siksi hän sulkee pois mielestään tulevaisuuden, joka ei kulje suunniteltuja polkuja pitkin. Juuri tästä syystä onkin olemassa yleiset yhteisön jakamat käsitykset elämänkulusta, elämänkelloista. Elämänkellot toimivat siis eräänlaisina elämää ja tulevaisuuden suunnittelua helpottavina oletuksina.

2.3 Lesken arki lain puitteissa

Omaisien kuoltua lesken on hyvin pian ajateltava vastaamista byrokratian asettamiin vaatimuksiin. Ihminen ei voi vain kuolla pois ilman, että häneen liittyvää ”paperinpyöritystä” ei tapahtuisi. Muutoksissa, kuolemassa, piilee voima, joka paljastaa meille jäljelle jääville, kuinka moni eri yhteiskunnallinen taho, kirjaimellisesti, loppujen lopuksi on ”kiinnostunut” meistä.

Sairaala ilmoittaa automaattisesti Väestörekisterikeskukseen hoidetun potilaan kuolemasta. Sieltä se välittyy muun muassa Kelaan ja eläkelaitoksiin. Jos kuolema tapahtuu äkillisesti, on siitä ilmoitettava poliisille, joka huolehtii kuolinsyyn selvittämisestä ja tiedon välittämisestä Väestörekisterikeskukseen. Kun Kelaan on ilmoitettu omaisen kuolemasta, sieltä on mahdollista hakea esimerkiksi perhe-eläkettä. Omaisen on ilmoitettava pankkiin, tilin ja tallelokeron oikean käytön takaamiseksi ja postiin, kirjeiden ja muun postin ohjaamiseksi kuolinpesän hoitajalle. Myös vakuutusyhtiöille on ilmoitettava mahdollisten vakuutusten saamiseksi ja työntajalle palkanmaksun lopettamiseksi. Testamentista on ilmoitettava kaikille perillisille ja perunkirjoitus pitää järjestää kolmen kuukauden kuluessa kuolemasta, minkä jälkeen se on jätettävä verotoimistoon perintöverojen määräämistä varten. Kaiken tämän lisäksi on siirrettävä vakuutukset ja vainajan nimissä olleet sähkö-, vesi- ja jätehuoltosopimukset perinnönsaajan tai lesken nimiin. (Kansaneläkelaitos, 2008.)

Paperitöiden hoitamisesta tulee osa tuoreen lesken arkea. Lesken on myös huolehdittava hautajaisten järjestelyistä. Tähän on mahdollista saada apua oman paikkakunnan seurakunnalta tai hautausoimistosta. Kirkkoherranvirastossa sovitaan hautaan siunaamisen ajasta ja paikasta sekä siunauksen toimittavasta papista. Seurakunnan hautatoimiston tai kirkkoherranviraston kautta hankitaan hautapaikka, johon vaikuttaa päätös hautaustavasta, arkkuhautauksen ja tuhkauksen välillä. Lesken on vielä valittava arkku, sovittava vainajan vaatetuksesta ja kuljetuksesta. (www.hautajaiset.net/luterilaiset-hautajaiset/hautajaisten-jarjestaminen.html, 2008.) Puolison kuolemaa seuraavat viikot ovat lesken ”uutta arkea”; sekä oman surunsa, että lakipykälien kanssa painimista.

Lain toiminta siis näkyy useimmiten elämänmuutoksissa, esimerkiksi juuri silloin, kun lähimmäinen kuolee ja omainen jää jäljelle kohtaamaan byrokratian pyörät. Leski kohtaa lain pitkän kouran myös lastensa kautta. Holhoustuomio velvoittaa lesken pitämään huolta lastensa omaisuudesta. Tämän lisäksi leskellä on moraalinen velvollisuus pitää huolta lapsistaan, aivan niin kuin on aikaisemminkin tehnyt.

Alle 18-vuotiaalle edunjättäjän lapselle, Kela maksaa perhe-eläkelain mukaista lapseneläkettä (Kansaneläkelaitos, 2008). Näin taataan osaltaan lapsen taloudellinen hyvinvointi. Lapseneläkkeen määrä riippuu siitä, onko lapsi täysorpo, eli lapsen molemmat vanhemmat ovat kuolleet, ja muiden perhe-eläkkeiden suuruudesta (Kansaneläkelaitos, 2008). Elossa olevan vanhemman, lesken, on pidettävä huolta siitä, että tieto toisen vanhemman kuolemasta menee Kelalle, jolloin alaikäisellä lapsella on oikeus hakea lapseneläkettä. Vanhemman velvollisuus on auttaa lasta tässä hakuprosessissa.

Perintökaari (40/1065) Suomessa määrittää kuka tai ketkä ovat oikeutettuja vainajan omaisuuteen. Jos testamenttia ei ole tehty, perintö jakautuu kolmen perimisryhmän; rintaperilliset, perittävän vanhemmat ja sisarukset lapsineen, perittävän isovanhemmat, sedät, tädit ja enot sekä lesken kesken. Rintaperillisistä puhuttaessa tarkoitetaan vainajan lapsia, jotka ovat syntyneet avioliitossa. Pääsääntöisesti perintö jaetaan rintaperillisten kesken tasan. (Suomen MS-liitto, 2008.) Jos siis toinen vanhempi kuolee, perii lapsi vainajan omaisuudesta perintölain mukaisen osan. Lapsen omaisuudelle on hankittava edunvalvoja lapsen ollessa alaikäinen.

Holhustoimilain (442/1999) mukaan alle 18-vuotiaat ovat vajaavaltaisia. Tämä tarkoittaa sitä, että vajaavaltaisella ei ole oikeutta määrätä itse omaisuudestaan ja hänen omaisuutensa valvojana toimii yleensä lapsen huoltajat, edunvalvojina. Huoltajan tehtävä lapsen edunvalvojana alkaa lain mukaan lapsen syntyessä, eikä tämä velvollisuus ole vanhemmalle vapaaehtoinen. Koska alaikäisen lapsen omaisuus, johon kuuluu esimerkiksi hänelle annetut lahjat, osuus jakamattoman kuolinpesän varoista sekä hänelle maksetut eläketulot, on lailla suojattu, edunvalvojan toimintaa valvoo holhousviranomainen, eli yleensä alaikäisen kotikunnan maistraatti. (Oikeusministeriö, Holhustoimen kehittämistyöryhmä, 2007.)

Edunvalvojan tulee pitää huolta lapsen oikeuksista ja edistää hänen parastaan. Alaikäisyyden aikana lapsen omaisuutta voi käyttää vain lapsen omaksi hyödyksi. Alaikäisen varat on

sijoitettava hänen nimissään olevalle pankkitilille, eikä niitä saa sekoittaa toisten varoihin. Maistraatilta on haettava lupa holhoustoimilain 34§:ssä mainittuihin luvanvaraisiin oikeustoimiin, esimerkiksi asunnon tai kiinteistön ostamiseen tai myymiseen tai silloin kun luvanvarainen oikeustoimi tehdään kuolinpesän nimissä ja pesän osakkaana on alaikäinen lapsi. (Oikeusministeriö, Holhoustoimen kehittämistyöryhmä, 2007.) Eli, jos lapsi on perinyt toisen vanhempansa, on mahdollista, että perheen asuttamasta kiinteistöstä osa kuuluu alaikäiselle lapselle, jolloin elossa oleva vanhempi ei voi ilman maistraatin antamaa lupaa myydä kiinteistöä tai siihen kuuluvaa omaisuutta.

Lapsen omaisuus merkitään holhousasioiden rekisteriin jos alaikäisen omaisuuden määrä on suuri tai silloin kun alaikäinen on osakkaana kuolinpesässä, eikä hänen osuutensa pesän varoista ole vähäinen. Lapsen vanhemman on toimitettava maistraatille jäljennös perunkirjasta kuukauden kuluessa siitä, kun perunkirjoitus on toimitettu sekä ilmoitettava, jos alaikäisen omaisuus uuden saannon jälkeen ylittää 15 000 euron määrän. Tällaisessa tilanteessa edunvalvoja on velvoitettu pitämään kirjaa lapsen varoista ja veloista sekä tilikauden tapahtumista. Vuosittain laadittu tili lapsen omaisuuden hoitamisesta tarpeellisine tositteineen on annettava maistraatille tarkastettavaksi. Jos edunvalvoja ei huolehdi tehtävistään, on maistraatilla oikeus määrätä tälle esimerkiksi sakkoja tai määrätä vajaavaltaiselle uusi edunvalvoja. (Oikeusministeriö, Holhoustoimen kehittämistyöryhmä, 2007.)

Toisen vanhemman kuollessa, alaikäinen lapsi luultavasti saa lisää omaisuutta. Kelan lapseneläkkeen ja perintönsä vuoksi, lapsen omaisuus saattaa kasvaa niin suureksi, että lapselle on määrättävä edunvalvoja. Jos leski on lapsen vanhempi ja edunvalvoja, on hänen omien varojensa lisäksi pidettävä silmällä lapsensa omaisuutta. Holhoustuomio tarkoittaa käytännössä sitä, että lesken on vuosittain irrotettava aikaa arjestaan kirjanpidon tekemiseen ja sen lähettämiseen maistraatille.

Kun lapsen vanhemmasta tulee lapsen omaisuuden edunvalvoja, voi tämä uusi roolitus tuoda paineita arkeen. Jos esimerkiksi lesken työ vaatii perhettä muuttamaan paikkakunnalta toiselle, ja alaikäinen lapsi omistaa nykyisestä kiinteistöstä osan, vanhemmalla ei ole oikeutta myydä kiinteistöä ilman maistraatilta saatua lupaa. Jos lupaa ei saada, saattaa perhe joutua ”kahden kodin loukkoon”. Laki ”puuttuu” perheen sisäisiin asioihin, mikä saattaa tuntua lesken näkökulmasta kohtuuttomalta. Leskeyden myötä yksilön asema lapsensa vanhempana siis muuttuu myös lain takia. Lesken ja lapsen väliseen suhteeseen liitetty

kolmas osapuoli, maistraatti, tuo lakipykälät lähelle lesken ja lapsen arkea, mikä voi aiheuttaa enemmän tai vähemmän suuria kokemuksia liiallisesta ja turhasta valvonnasta.

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Aineistojen esittely

Tutkimuksen toteuttamiseen tarvittavat tutkimusmateriaalit hankittiin Jyvässeudun nuoret lesket Ry:n avustuksella ja välityksellä. Järjestön miesjäsenistölle lähetettiin sähköposti (liite 1), jossa esiteltiin tutkimusaihe ja tiedusteltiin halukkuutta osallistua haastatteluun. Tarkoitus oli löytää kolme henkilöä haastateltavaksi, mutta halukkuutta ei löytynyt kuin yhdeltä jäseneltä, joka myös vapaaehtoisesti lähetti eräänlaisen elämäntarinansa liitteenä. Tutkimuksen vaatima aineisto ei kuitenkaan ollut täysin saatavilla tuosta elämäntarinasta, joten päätettiin vielä varmistaa halukkuus haastatteluun lisäaineiston hankkimiseksi.

Tämän empiirisen tutkimuksen toteuttamiseksi valittiin siis lopulta kaksi erilaista aineistolähdettä. Toinen aineisto koostuu kirjallisesta osiosta, tutkimushenkilön lähettämästä elämäntarinasta, joka on kirjoitettu leskeyden näkökulmasta. Tarinassa on pohdittu välittömiä ja pidemmän ajan kokemuksia sekä kerrottu, mikä tilanne on nyt. Henkilö on itse jakanut tarinansa erilaisiin osa-alueisiin, esimerkiksi tunteisiin, talouteen ja arkeen liittyviin kokemuksiin. Tätä elämäntarinaa täydennettiin sähköpostin välityksellä jo kirjoitetun tarkentamiseen tarkoitetuilla lisäkysymyksillä. Tämän lisäksi teeman syventämiseksi tutkimushenkilö suostui haastateltavaksi. Haastattelun kysymykset perustuivat elämäkertaan, mutta eivät olleet sinänsä tarkentavia, vaan hieman yleisempiä aihealueiltaan. Haastattelun teemoina olivat täten arki ja leskeyden kokemus itsessään ja arjen pyörteissä. Aineistot yhdessä ”kertovat” tutkimushenkilön narratiivin, eräänlaisen tarinan hänen elämästään sekä kokemuksistaan.

Tutkimushenkilö on tällä hetkellä 40-vuotias, ja hän on ollut noin kymmenen vuotta leskenä, joten aineistosta on mahdollista poimia leskeyteen liittyviä pitkäkestoisiakin kokemuksia. Ennen leskeyttään tutkimushenkilö oli ollut naimisissa kolmisen vuotta, sitä ennen he olivat kuitenkin olleet yhdessä seitsemän vuotta. Tutkimushenkilöllä on kaksi lasta, tyttö ja poika, jotka ovat tällä hetkellä 17 ja 13-vuotiaita. Ennen puolison kuolemaa, perhe asusti pienessä kunnassa, jossa tutkimushenkilö lapsineen yhä asuu. Työkseen hän toimii kirvesmiehenä.

3.2 Käytetty tutkimusmenetelmä

Tutkittaessa arkea ja jotain tiettyä elämäntilannetta, kuten leskeyttä, on tiedostettava se, että tällöin tarkkaillaan hyvin ihmisen lähellä olevaa, henkilökohtaista, ulottuvuutta. Tässä kohden ”pehmeä” eli laadullinen tutkimusmenetelmä palvelee tutkimuksen tarkoitusta parhaiten. Tarkoitus ei ole kulkea yleisestä yksityiseen, deduktiivisen päättelyn keinoin, vaan päinvastoin; tarkastella yksityistä, josta mahdollisesti löytyy induktiivisuuden tavoin jotain yleistä ja yhteistä. Tässä tutkimuksessa arjen ja leskeyden vuorovaikutus muodostavan tapausten, jonka tarkastelu tapahtuu tapaustutkimuksen keinoin. Vaikkakin tapaustutkimus nähdään heikkona tutkimusmenetelmänä kyseenalaistaen sen objektiivisuuden ja luotettavuuden, on tapaustutkimus silti mahdollinen ja useasti käytetty tieteellinen tutkimusmenetelmä (Yin 2003, xiii).

”Tapaustutkimus on empiirinen tutkimus, joka tutkii ”nykyisiä” ilmiöitä sen tosielämän kontekstissa erityisesti silloin kun ilmiön ja sisällön raja ei ole selkeästi näkyvillä” (Yin 2003, 13). Tämä tutkimus päätettiin toteuttaa tapaustutkimuksena, koska tarkasteltaessa leskeyden vaikutuksia arkeen selkeiden syy-seuraus -suhteiden havaitseminen on hankalaa. Kun tutkitaan yksityiskohtaista ja intensiivistä tietoa, käyttäen eri metodeja, on monesti kyse tapaustutkimuksesta. Tapaustutkimus tarjoaa monia erilaisia metodisia näkökulmia tutkimuksen tekemiseen. Esimerkiksi intensiivimetodi jakaantuu muun muassa narratiivimetodiin, taulukointiin ja tulkitsevaan case-metodiin. Narratiivimetodi on menetelmä, jossa aineiston kuvaus ja analyysi muodostuvat haastatteluiden ja yksittäisten dokumenttien yhteenvedoista käyttäen kategorioita ja luokituksia tulkinnan apuna. Oleellista on eri aineistojen välinen vuorovaikutus ja se, miten niistä tehdä looginen yhteenveto. On mahdollista käyttää myös vertailevia metodeja sekä toimintatutkimusta. (Järvinen & Järvinen 2004, Cunningham 1997, Viitaniemen 2005 mukaan.) Koska tämän tutkimuksen aineisto koostuu tutkimushenkilön tarinasta, jonka hän kertoo haastattelussa sekä eräänlaisessa dokumentissa, palvelee tutkimusta parhaiten juuri narratiivimetodi sen intensiivisyyden ja eri aineistojen vuorovaikutuksen vaatimuksen vuoksi.

Narratiivimetodin mukaisesti aineistojen analyysi perustuu erilaisten kategorioiden ja teemojen, joiden katsotaan mahdollistavan kokonaisuuden purkaminen pienempiin osaluokkiin, muodostamiseen. Tämän tutkimuksen teemat perustuvat osaltaan tapaustutki-

muksen tutkimushenkilön omista jaotteluista sekä arjen kokemuksesta ja siihen sisältyvistä puolista sekä tutkijan muodostamiin yleistyksiin arkeen ”ulkoapäin” vaikuttavista puitteista. Tutkimus pohjautuu näiden teemojen ja niihin perustuvien kategorioiden tarkastelemiseen leskeyden näkökulmasta. Näiden kategorioiden lisäksi aineistoa tarkkaillaan näkyvätkö arjen paradoksit; itsestään selvyys ja pakenevuus, pinnallisuus ja painavuus sekä sukupuoliparadoksi tai Eeva Jokisen (2005, 27) teorian mukainen ”tavallisuuden julmuus”.

Tutkimuksen analyysissä aineistojen, elämäntarinan ja haastattelun, vuorovaikutus on pii-levää. Elämäntarinasta on suoraan poimittu tutkimushenkilön muodostamia luokkia, joihin osa analyysin kategorioista perustuu, mutta näitä luokkia ei erikseen mainita. Elämäntarina toimii myös pohjana, johon haastattelu pitkälti perustuu, joten niiden välinen suhde muodostaa analyysin rungon.

Tutkimuksen analyysin teemoina toimivat ulkoiset tahot, jotka rajaavat yksilön arjen toiminnan puitteita, ovat kulttuuri, yhteiskunta, yhteisö sekä yksilö ”julkisine” ominaisuuksiineen. Nämä tahot jakaantuvat pienempiin kategorioihin, kuten aikakäsitys, laki ja organisaatiot, arvo- ja normikäsitteet sekä yksilön ikä, sukupuoli, siviilisääty ja ammatti. Arjen toiminta puolestaan jaetaan sisäisiin muuttujiin; työ- ja kotielämään sekä vapaa-aikaan, jotka osaltaan kattavat työympäristöön työkavereineen, perheeseen, kodinhoitoon ja sukulaisiin sekä omaan aikaan, harrastuksiin ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvät luokitukset. Tässä tutkimuksessa katsotaan siis arjen kokonaisuuden muotoutuvan näiden sisäisten ja ulkoisten osa-alueiden välisessä vuorovaikutuksessa.

3.3 Analyysin kategoriat

Yksilön julkisista ominaisuuksista puhuttaessa viitataan suhteellisen helposti nähtäviin, yhteiskunnallisesti ja yhteisöllisesti yksilöä luokitteleviin kategorioihin, kuten sukupuoli, ikä, ammatti, kotikaupunki sekä siviilisääty. Nämä ominaisuudet, normatiiviset roolipohjaiset odotukset, rajaavat yksilön toimintamahdollisuuksia sekä ohjaavat yhteisön odotuksia yksilöä kohtaan (Esim. Goffman 1982). Kotikaupunki antaa joko loistavat puitteet esimerkiksi itsensä toteuttamiseen erilaisine harrastusmahdollisuuksineen tai estää yksilöä toimimasta vain sen takia, ettei kaupungissa tai kylässä ole riittävän monipuolisia mahdollisuuksia.

Sosialisaatioteorian (Berger & Luckmann 1994) mukaan yhteisön jäsenten katsotaan jakavan yhteiset normi- ja arvokäsitykset, mikä käytännössä tarkoittaa sitä, että yksilö muodostaa arvomaailmansa pitkälti yhteisön arvomaailman mukaiseksi. Jos kuitenkin yksilö ei jaa yhteisönsä käsityksiä normeista tai arvoista, voi hänen arkeaan ja toimintaansa sosiaalisissa ympäristöissä värittää yhteisön ilmaisema ”kylmyys” ja syrjintä. Esimerkiksi suurkaupungeissa yhteisön merkitys yksilön arjessa tuntuu vähäiseltä (Simmel 1950), jolloin yksilöllä on enemmän itsenäisyyttä ja valinnanvaihtoehtoja. Tämä mahdollistaa yksilöiden omien arvomaailmojen rakentamisen ja ilmaisemisen. Pienissä maalaiskylissä voimakas yhteisöllisyyden tunne rajaa yksilön arjen mahdollisuuksia enemmän kuin suurkaupungeissa ja siksi antaa voimakkaammat puitteet arjen toiminnalle. Kaikesta huolimatta yhteisö tarjoaa yksilölle myös turvapaikan. Ongelmatilanteissa yksilö voi kääntyä yhteisön jäsenen puoleen ja pyytää apua, jolloin yksilön ei tarvitse kamppailla pulmiensa kanssa yksin. (Esimerkiksi Tönnies 1988.)

Myös yhteiskunta rajaa arkea ja sen mahdollisuuksia. Laki ja organisaatiot ohjaavat yksilöiden toimintamahdollisuuksia, ehkä vähän kauempaa kuin esimerkiksi yhteisö, mutta silläkin on oma osuutensa arjen muovaajana. Lait säätelevät oikeuksia ja velvollisuuksia, ja organisaatiot ja instituutiot puolestaan laittavat lain käytäntöön. (Bauman 1997, 201-205.) Byrokratian edessä yksilö on numeroita ja paperia, minkä tarkoitus on tasa-arvoistaa yksilöt lain edessä. (Weber 1980, Saariston & Jokisen 2005 mukaan). Kaukaiselta tuntuva laki on kuitenkin lähellä yksilön arkea, mikä tulee ilmi yleensä arjen järjestyksen rikkoutuessa.

Edellä mainittujen arjen puitteiden lisäksi on vielä kulttuurin muodostama arjen toimintaa rajaava taho. Kulttuureita on erilaisia, esimerkiksi ylä- ja alakulttuureita, mutta niille kaikille on yhteistä se voima, joka piilee kulttuurien laaja-alaisuudessa sekä sen elämää, arkea, muokkaavissa rakenteissa. (Esim. Saaristo & Jokinen 2005.) Aikakäsitys, aikataulut sekä ajan merkitys arjessa, ovat muodostuneet kulttuurisesti. Länsimaiden lineaarinen aikakäsitys (Julkunen 1991, 8), aika suoraviivaisena etenemisenä, ohjaa yksilöä käsittämään ajan merkityksen tilanteena, hetkenä, johon ei voi palata. Kiire määrittelee nykyisen ajan ja arjen suhteen, aikaa pitää pystyä ”hallitsemaan”, jotta arkielämä sujuu luontevasti.

Arjen ulkoiset ”raamit” tarjoavat tiettyjä mahdollisuuksia, mutta myös estävät yksilön toimintaa arjessa. Itse arki muotoutuu työn, kodin ja vapaa-ajan välisessä vuorovaikutuksessa.

Toki nämä arjen osa-alueet saavat erilaisia painotuksia ja variaatioita yksilöiden arkielämässä, mutta yleisesti käsitetään normaaliin arkeen kuuluvan työ- ja kotielämä sekä vapaa-aika näiden ”välisenä” alueena. Rajat näiden palasten välillä ovat liukuvia, muuttuvia ja joskus vaikeasti havaittavia ja osin palaset ovat myös päällekkäisiä.

Töissä käyminen kuuluu lähes erottamattomasti osaksi arkea. Nykyisessä yhteiskunnassa aika ja raha ovat keskeisessä roolissa ihmisen elämässä ja vanhempien aika kuluu keskittyessä uran luomiseen (Putnam 2000, Saariston & Jokisen 2005 mukaan). Yksilöillä, jotka priorisoivat työn yli kaiken, vie työelämä suuren osan arjesta. Tällaisella urasuuntautuneella yksilöllä on luultavasti hyvin vähän vapaa-aikaa, työelämän ja kodin välisessä puristuksessa. Arjen sisältö pyörii tällöin hyvin pitkälti työn ja työympäristön ympärillä, unohtamatta rahan ja statukseen liittyvää panostusta.

On kuitenkin mahdollista, että yksilö arvostaa kotielämää, perhettään ja kodinhoitoa siinä määrin, että arki täyttyy tämän puolen asioiden hoitamisesta. Siivoaminen, ruoanlaitto, pyykkien peseminen ja perheen kanssa aikaa viettäminen on stereotyyppisesti naisille tuttua arkea (Jokinen 2005, 14), mutta myös monet miehet kokevat kodin ja perheen tärkeäksi osaksi arkeaan. Samoin yhä useammat naiset pitävät urakehitystä ja työelämää arjen oleellisena sisältönä. Kotiäideille tai –isille kodinhoito on työtä, ainoa työ, eikä silloin raja työ- ja kotielämän välillä ole niin selkeä.

Kahden edellisen osa-alueen väliin jää vapaa-aika. Voi tietenkin nähdä koti- ja perhelämäkin tietynlaisena vapaa-aikana, jos vapaa-aika katsotaan kattavan kaiken työpäivän jälkeisen ajan. Jos kuitenkin vapaa-aika käsitetään ”aikana itselleen”, jolloin levätä, tavata ystäviään, harrastaa sekä antaa itselleen luvan myös reflektoida tunteitaan, alkaa vapaa-aikaa vasta silloin, kun yksilön ei tarvitse kantaa vastuuta toisista. Tämä arkeen kuuluva ”oma aika” on arjenhallinnan ja elämän mielekkyyden kannalta hyvin oleellinen osa arjen kolminaisuutta. Ilman lepoa ja aikaa itselle ja omille tarpeilleen, on vaikea vastata yhteiskunnan ja itsensä asettamiin vaatimuksiin ja tavoitteisiin.

4 ANALYYSI JA TULOKSET

Narratiivimetodin mukaisesti analyysi perustuu teemoihin ja kategorioihin. Aineistoista etsitään arjen ulkoisten puitteiden; kulttuurin, yhteiskunnan, yhteisön ja yksilön sekä arjen

sisäisten osa-alueiden; työelämän, kodin ja vapaa-ajan, avulla, vastausta siihen, millainen on miehinen leskeys arjen pyörteissä.

Yksilö

Lesken arkeen vaikuttavat yksilön ominaisuudet. 40-vuotias mies, leskenä noin 10 vuotta, joka asuu 4500 asukkaan kunnassa, jossa tekee rakennustöitä ja on kahden lapsen isä, kohtaa arjessaan monia tilanteita, jolloin toimii näiden ominaisuuksiensa rajoissa. Tietyt ympäristön käyttäytymisodotukset odottavat häntä heti astuessaan ulko-ovesta ulos. 40-vuotias nähdään aikuisena, jonka velvollisuus on huolehtia arjen askareista, eikä silloin voi istua päiväänsä kuppilassa. Paheksuvat katset ilmaisevat yhteisön mielipiteen, jos poikkeaa normaalista tavasta toimia, aikuisena.

Sukupuoliroolit puolestaan rajaavat hyvinkin suuresti yksilön toimintaa ja odotuksia. Isänä tapaushenkilö kertoo muistaneensa roolinsa silloinkin kun lapset eivät olleet lähettyvillä ja kun suru kohtasi perhettä. Hänen oli kannettava vastuu lapsistaan, ja myös itsestään, lastensa takia: *”Lapset oli ainoa syy jatkaa. Millään mulla ei ollut enää mitään merkitystä. Kaikki tää maallinen romu, mikä ympärillä pyörii ni sillä ei oo mitään merkitystä. Penskat oli ainoa, minkä takia täyty jatkaa. Siinei ees kysyttykään. Se oli vaan ihan päivän selvä juttu, että lapsista pidät huolen ja meet eteenpäin.”* Leskeyden itsessään hän kokee hyvin näkymättömänä olomuotona, mikä kyllä tulee näkyväksi yksinhuoltajuutena tai esimerkiksi kysyttäessä siviilisäätystä: *”Joskus se tökkäsee vastaan ku joutuu johonki papereihinkin laittaa siviilisäädyn leski.”*

Yhteisö

Yhteisön ja sosiaalisen ympäristön suhtautuminen yksilöön muuttui leskeyden myötä. Tutkimushenkilön narratiivista ilmenee, että leski koki itsensä toisen luokan kansalaiseksi; ihmiset pitivät kummallisena, kiertelivät ja katsoivat pitkään, mutta eivät tulleet juttusille. Hän kertoo toivoneensa jonkun tulevan iltasella kylään tai vievän lenkille, jotta saisi puhua surustaan, mutta ihmiset eivät uskaltaneet tulla puheisiin. Uteliaita he kyllä olivat ja seurasivat kotioiloja ja sitä, kenen kanssa liikkui kylällä hyvinkin tarkkaan, ainakin leskeyden alkuaikoina, mutta reilua puhekaveria ei helpolla löytynyt. Ilmeisesti ei haluttu ”tuppautua” ja leski jäi itsekseen huolehtimaan arjestaan. Puolisonsa menettänyt ei välttämättä saa apua ulkopuolisilta lainkaan: *”Kyl se tota, kyl siinä ne auttajat on pienessä, todella pienissä.”*

”Koko tieto leskipiiristä aukesi lomareissulla Ruotsissa kolme vuotta sitten. Tätini kirjallilyssä oli vuoden vanha Apu, jossa oli kirjoitus yhdestä leskityöstä. Kotiin tultua kaivoin tän tytön käsiini ja siitä yhteydenpito alkoi... Tehtiin yhteistyötä holhousasioitten takia todella paljon.” Leskipiiristä tutkimushenkilö sai tarvitsemaansa tukea ja samanhenkistä seuraa sekä itselleen, maantieteelliset rajat ylittävän, yhteisön, ”meidän jengin”, johon kuuluu. Asuinympäristön luoman yhteisön lisäksi on siis mahdollista hakeutua toisenlaisten yhteisöjen piiriin.

Haastattelusta kävi ilmi, että leskenä ja miehenä tunteiden näyttäminen julkisesti saattaa tuntua mahdottomuudelta ja leski kokikin yhteisön edessä tunteidensa näyttämisen epämiellyttävänä. Joskus kuitenkin tunteilleen ei voi mitään: *”Se ei ollutkaan ihan mikään pikkujuttu. Tietystä biisistä tulee muistot mieleen ja autta armias ku sinne kahvilaan tuli vanha naapuri samaan aikaan ja sit radiosta tuli Kaija Koo:n laulamana tää ”Kuka keksi rakkauden”, minähän repesin siihen paikkaan ja lähdin pomppasin pihalle ja ihmiset kattelivät ihmeissään, et mitäs nyt tapahtuu, et aikuinen äijä itkee tollaviisiin.*

Yhteiskunta

Laki vaikuttaa lesken arkeen velvoittaen ja ohjaten leskeä uudessa arjessaan ilmoittamaan monille eri yhteiskunnan organisaatiolle puolisonsa kuolemasta. Tutkimushenkilön tarinasta ilmenee, että paperiasioiden saaminen kuntoon voi olla aikamoista ”sirkusta”: *”Kelan ja pankin kanssa ei toiminu mikään, milloin puuttu jotain tai oli väärille tileille ohjattu. Myös Kelan toiminta oli ihan lapsellista. Perunkirjoitusten teko oli melkomainen homma.”* Tutkimushenkilön mukaan neljän vuoden leskeyden jälkeenkin laki ”hengitti niskaan” ja aiheutti katkeruutta holhouslain ja -tuomion muodossa, mikä koskee kuitenkin vain leskiä, joilla on lapsia: *”Jos mä oisin eronnu ja hoitaisin näitä lapsia nytten tälleen ku nyttenkin teen, mun ei tarvis tehdä kellekään mitään selvitystä. Kukaan ei mun perään huutelis. Nyt kun mä olen menettänyt elämäni tärkeimmän ihmisen ni nyt mä olenkin täys rosvo.”* Vuosittainen tilivelvollisuus maistraatille kahden alaikäisen lapsen varojen käyttämisestä on johtanut useamman tilin avaamiseen ja pyörittämiseen, mikä nykyään, vuosien leskeyden jälkeen, toimii rutiinin tuomalla varmuudella. Haastattelusta ilmenee, että maistraatin välityksellä laki tunkeutuu arkeen esimerkiksi asuntokaupoissa ja

-remontissa: *”Ku ei se ookkaan meidän asunto, vaan maistraatin, et ne sanelee säännöt siellä.”*

Laki näkyy arjessa myös sen kautta, että leski kokee lain tai esimerkiksi maistraatin toiminnan ”naurettavaksi” ja haluaa muuttaa sitä. Esimerkiksi vuonna 2001 tutkimushenkilö muutaman toisen lesken kanssa vierailivat oikeusministeriössä puhumassa edellisen holhouslakiuudistuksen puutteista ja käytännön puolista ja onnistuivat muokkaamaan nykyistä holhouslakia. Hän kokee, että yksilön täytyy taistella lakia vastaan, jos laki kerran määrittää arkea niin, että siinä toimiminen leskenä ja vanhempana on ylimääräisen hankalaa. Yhteiskunta ja laki rajaavat lesken arkea, mutta ovat myös muutettavissa. Tosin ei ilman yksilön omaa panosta.

Kulttuuri ja aika

Muistellessaan leskeytensä alkuaikoja, nyt kymmenen vuotta myöhemmin, haastateltava huomaa käsityksensä ajan kulumisesta hämärtyneen. Aika jotenkin menetti osan merkityksestään tai korostui: *”Itkin koko ajan. Ensimmäisestä vuodesta en muista mitään, toisena vuonna mä tiesin, et oon hengissä, kolmantena vuonna alko miettiä, et pitäis varmaan alkaa elämäänkin.”* Hautausmaa puolestaan tarjosi paikan, jossa leski vietti aikaa, lastenkin kanssa. Myös yhteisten hetkien merkitys korostui, lasten menetettyä toisen vanhempansa, ja vanhemman menetettyä puolisonsa.

Päivässä on vain tietty määrä aikaa, ja sen ajan jakaminen arjen osa-alueiden välillä saattaa olla hyvinkin hankalaa. Ajanpuutteesta tulee jotain konkreettista, joka määrittelee arjen järjestyksen: *”Kaikki asiat olis pitäny hoitaa, ni silloin vain kaikki turhanpäiväinen sivuun ja keskitty tärkeisiin juttuihin ja pyrittiin vaan selvitä päivästä eteenpäin.”* Kun tutkimushenkilö jäi leskeksi ja yksinhuoltajaksi, kului hänen aikansa, ainakin alussa, uuden rytmin opettelemiseen kodinhoidon, lasten ja työelämän keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Vapaa-ajan viettämiseen sekä sosiaalisten kaverisuhteiden ylläpitämiseen ei enää ollut aikaa. Vasta kun arjen rutiinit olivat vakiintuneet ja kodinhoitokin helpottunut, jäi enemmän aikaa itselleen, ”luksusaikaa”. Rutiinien muodostuminen kuitenkin ”otti aikansa”: *”Kun mä yksin pyöritin tota huushollia ni silloin ei jääny vallon paljoo aikaa ku lapset oli pieniä. Nyt lapset on isoja ni voi ottaa itelleen aikaa.”* Ajan saatossa lesken arkeen on muodostunut hyvinkin rauhallinen rytmi, jossa leskellä ja hänen lapsillaan on kullakin omat aikataulunsa ja

tehtävänsä. Aikaa vietetään myös yhdessä, eikä ajan kulumisessa tai kuluttamisessa ole ongelmia.

Aika on auttanut tutkimushenkilöä päästämään irti menneen ”haikailusta” ja luomaan uutta historiaa, jossa hän on kehittynyt ja vahvistunut ihmisenä. Elämäkokemuksesta on tullut lisää näiden kymmenen vuoden leskeyden myötä ja samalla on kasvanut varmuus omista kyvyistään: *”Sanotaan näin, et nyt, sit ku tulee elämässä kova paikka vastaan, ni mä tiän, et mä selviin niistä. Mä oon käyny jo niin syvällä suossa että tota...”* Aika on myös opettanut arvostamaan elämää eri tavalla, nauttimaan siitä ja ymmärtämään sen, ettei päiviensä määrää tiedä kukaan. Ennen leskeyttään haastateltava ei tullut ajatelleeksi, että elämä ei etene-kään suunnitelmien mukaan: *”Ei näitä asioita silloin ajatellu yhtään... Mutta yllättävän yleistä se kuitenkin sitten vaan on. Mutku se on on kuitenkin sellainen näkymätön aihe et ei se voi nuoremmalla iällä tai keski-iällä osua, sitte ku ollaan kyyskytseittämän, nii et sit se kuuluu niinku normaaliaikatauluun.”* Ajan kanssa huumorillekin on löytynyt tilaa: *”Sit ku aatellaan, ni mä olin kolmekymppinen silloin, kaks pientä lasta kainalossa ja 14 vuoden holhoustuomio niskassa, ni ei naurattanut yhtään. Nyt voi laskee jo vähä huumorillakin.”*

Työelämä

Aineistoista ilmenee, että leskeyden myötä muutokset arjessa tapahtuvat työ- ja kotielämän vuorovaikutuksessa: *”Suurin muutos on se työelämän rajaaminen työaikaan, omat työmaat kulkeutui kotia ajatuksissa. Nykyisin työasiat jää työmaalle enkä ajattele niitä vapaalla.”* Menettäessä puolisonsa, on varsinkin miehille ominaista hukuttaa suruaan palaamalla takaisin työelämään liian pian tapahtuneen jälkeen (Hopiavuori & Pulli 2007, 116-117). Tutkimushenkilö myöntääkin, että kotiasioiden hoitamisesta ei jäänyt tarpeeksi aikaa lepäämiseen, mutta ”pää” ei kestänyt olla vain kotona ja surra. Lopulta työmäärän vähentäminen auttoi jaksamaan uuden arjen pyöritystä, mikä puolestaan johti taloudellisiin menetyksiin: *”Kokonaistulot laski suunnilleen 20-25 prosenttia. Eläketulojen ansiosta emme ole tippunu köyhyysrajalle.”*

Haastattelusta käy ilmi, että työkavereiden suhtautuminen leskeen vaikutti suoraan hänen viihtyvyyteensä töissä sekä arjesta selviytymiseen: *”Työkaverit suhtautu tosi hyvin meihin. Mä jätin työt ja vähäksi aikaa kävin istumaan ja jatkoin taas hetken päästä. Mulla oli hyvä työporukka takana kyl siihen aikaan.”* Vaikka työkaverit tarjosivat, ja tarjoavat yhä, leskel-

le tukeaan ja ymmärrystään, heidän kanssaan ei vietetty eikä vietetä aikaa työpäivän ulkopuolella.

Tutkimushenkilön mukaan leskeys antoi myös perspektiiviä työn, kiireen ja materian ihanomiseen: *”Ihmiset arvostaa nykyään ihan väärää asioita. Sitä velka-autoo ja velkaelämää ja kiiltävää pintakuvaa. Sitä arvostetaan ku on hienot tittelit ja virat. Kotona asiat on kuitenkin hirveessä mallissa. Tää nykyaika on tällästä suorittamisen aikaa et ku pitäs hirveesti muka tehdä ja olla ja touhuta ja näyttää tehokkaalta ja hienolta ni ihmiset on hirveen onnettomia ja ressaantuneita. Ne ei tajuu yhtään sitä, että niillä on ihan hyvä olla nyt. Et ei niinku osaa arvostaa sitä niinku sen hetken elämää, mitä ne on saavuttanu ja mitä niillä on sillä hetkellä. Yhteiskunta aiheuttaa jo niin hirveät paineet ja vaatimukset ja työpaikat tekee tätä, ni ihmiset on tukkaa myöte täynnä, et ne ei osaa nauttia niinku elämästä kohta ollenkaan.”*

Kotielämä

Leskeyden myötä kodin ja lasten merkitys tutkimushenkilön arjessa kasvoivat. Vaikkakin lapsista näkyvä suru ja ikävä lisäsivät lesken omaa pahaa oloa, antoi lasten kanssa vietetty aika voimia jaksamiseen ja eteenpäin menemiseen. Lasten kanssa puhuminen tilanteesta ja heidän ymmärtämisensä, että ei kerkeä joka paikkaan ja juttuun mukaan, sekä yhdessä itkeminen auttoivat leskeä selviämään arjessa. Leski myöntää lastensa olleen ainoa syy, miksi vielä jatkaa. Hän määrittelee itsensä yksinhuoltajaksi, sekä isäksi, että äidiksi ja koska perhe ei ole enää ehjä, vastuu arjesta on kannettava yksin. Kuitenkin ajan kuluessa ja lasten kasvaessa, lesken ei tarvitse enää huolehtia lastensa asioista niin paljoa kuin aiemmin.

Aineistosta, tarinasta, käy ilmi, että kodinhoito kokonaisuudessaan alussa oli leskelle melko vaikeaa: *”Alussa koti jäi aika huonolle hoidolle, lapsista tuli kyllä huolehdittua, että on jotain ruokaa ja puhtaita vaatteita...”* Kun apua kotitöiden hoitamiseen ei saanut yhteisöltä, ja lapset olivat liian pieniä auttaakseen, oli sukulaisista jotain hyötyä: *”Vaimon äiti kävi alussa tekemässä välillä ruokaa, mutta muuten hoidin ite asiat.”* Haastateltava kertoo suhteensa puolison vanhempiin olleen parempi kuin omiin vanhempiinsa, tai sukulaisiinsa ylipäätään: *”Sukulaiset oli leimannu minut jo vuosia sitten mustaksi lampaaksi, joten sieltä ei paljoa tukea herunut. Vaimon vanhempiin oli hyvät suhteet, mikä oli tosi tärkeää, pel-*

kästään papan selviämiseksi oli tärkeää yhteiset kävelyreissut, jolloin käytiin asioita läpi. Teki samalla hyvää itsellekin kun sai purkaa kuormaa jollekin.”

Tutkimushenkilö kertoo arjen pyörittämisen helpottuneen vuosien myötä, kun lapset ovat kasvaneet. Omat taidotkin ovat kehittyneet ajan kuluessa: *”Kotiaskareetkin hoituu helpolla nykyajan koneilla, kun ei tarvi tehdä kaikkea käsin. Ruoanlaittoakin sujuu jo varsin mukavasti, vaikken aikaisemmin siihen paljoakaan osallistunut.”* Hän on vuosien mittaan oppinut myös nauttimaan kodinhoidosta.

Vapaa-aika

Tutkimushenkilön elämäntarinasta ja haastattelusta ilmenee, että työn ja kodin hoitamisesta jäävä aika, on lesken vapaa-aikaa, aikaa itselleen. Haastateltava kertoo, että jäätyään leskeksi tämä aika jäi hyvinkin vähäiseksi. Leski ei välttämättä ehtinyt lepäämään kunnolla pyörittäessään arkea, eikä oman surunsa käsittelemiseen jäänyt aikaa, paitsi öisin. Vaikka-kin koti ja perhe veivät lesken omaa aikaa enemmän kuin ennen leskeyttä, rutiinien kehittyttyä ja lasten kasvettua, päivästä on jäänyt aikaa myös muuhun; on ollut aikaa levätä, harrastaa, kehittää itseään, ylläpitää ystävyys-suhteita sekä saada uusia suhteita: *”En mä silloin harrastanut pahemin, ku oli perhe ja lapset oli pieniä. Ja sitten kun mä yksin pyöräitin tota huushollia, ni silloin ei jääny vallan paljoo aikaa ku lapset oli pieniä. Nyt lapset on isoja, ni voi ottaa itelleen aikaa ja nyt sit alko harrastaa muutakin ku työntekoa ja kotia.”* Myös uusien taitojen hankkimiseen jäi aikaa aiempaa enemmän: *”Nyt on tän syksyn harrastus sitten tää Suomimies kuntoilee ja kokkaa -kurssi ja ens kerralla tehään kalasta jotain ruokaa...Ja tossa vuos sitten ajoin itelleni tietokoneen ajokortin ja se otti vuoden verran aikaa kaks kertaa viikossa. Se on ollut aika punnertaminen. Se on ollut kuitenkin kahtena iltana kolme tuntia omaa aikaa. Puhelimet jäi kotia ja se oli ihan sitä omaa luksusaikaa se.”* Rutiinien kehittyminen mahdollisti myös sen, että omille tunteilleenkin jäi enemmän tilaa päivän rytmissä.

Leskeys vaikuttaa selvästi sosiaalisiin suhteisiin. Alussa, kun tieto toisen puolison kuolemasta leviää, testataan ystävien ja kavereiden suhtautuminen uuteen tilanteeseen ja leskeen: *”Lähestulkoon kaikki entiset ystävät on kadonnut, vain muutamat on jäljellä. Vika on osittain kyllä itsessäkin, kun ei kerkiä hoitamaan suhteita, mutta hyvin oon huomannu suhtautumisen muutoksen puolison kuoltua.”* Leski kertoo tutustuneensa uusiin ihmisiin ja

saaneensa ystäviä eritoten erilaisten tukiryhmien kautta. Varsinkin leskipiiristä on ollut helppo löytää samanhenkistä seuraa: *”Täysin uusi ystäväpiiri on avautunut leskipiiristä. Muutama todella hyvä ystävä löytyi leskiverkoston kautta, mulle verkoston olemassaolo on tosi tärkeä asia.”*

Narratiivia tulkittaessa havaitsee, että ystävyys- ja kaverisuhteiden lisäksi, leskeys vaikuttaa uusien rakkaussuhteiden muodostumiseen. Vielä surressaan menetettyä puolisoaan lesken oli lähes mahdotonta edes ajatella uutta kumppania, mutta suurimman ikävän mentyä avautui silmät myös tulevaisuudelle. Menetettyään vaimonsa, silloin 30-vuotiaalle tutkimushenkilölle, jolla oli pieniä lapsia, uuden kumppanin löytyminen oli työlästä ja rakkaussuhteisiin suhtautuminen varovaista. Hänen mukaansa suhteisiin kuitenkin ennen kaikkea vaikuttaa ero elämäkokemuksissa: *”Se on minua jonkin verran nuorempi elikkä elämäkokemusta ei ollut silleen niinku mulla ja sit ku mulla oli kaks lasta pyörimässä siinä mukana koko ajan ja me oltiin kuitenkin sen verran eri elämäntilanteissa jo, että... Vaikka kuinka yritti mielessään aatella, että ei se häiritte toista millään tapaa...Ja toinen vasta alottelee elämäänsä niinku siinä mielessä ku ei ole lapsia eikä muuta ja ei oo sellasta elämäkokemusta ku mulla on ja se pikkusen vähän niinku mietitytti.”* Tutkimushenkilö myöntää, että tavatessaan mielenkiintoisia ihmisiä ja kiinnostuessaan heistä romanttisessa mielessä, leskeys vaikuttaa kahdella tavalla. Hän saattaa itse kokea toisen liian kokemattomaksi tai uusi tuttava voi nähdä lesken historian pelottavaksi tai viittaukset menetettyyn puolisoon häiritseviksi. Leski toteaa, että ei välttämättä ymmärrä toisen ahdistusta: *”Yritin kertoa sen, etten vertaile sua kehenkään, ja vaikka puhun menehtyneestä puolisostani, ni ei se tarkoita että olisin kiinni hänessä. Mä oon päästänyt irti jo aikoja sitten ja mulla on sen verran jo uutta historiaa sen jälkeen ja sen verran paljon, että se ei häiritte mua pätkäkään. Poimis sieltä ne vahvuudet, jotka on leskeyden mukana tullu.”* Tutkimushenkilö sanoo, että vaikka rakkaus kuolleeseen puolisoon ei koskaan katoa täysin, on silti uusillakin ihmisillä tilaa hänen elämässään ja myöntää, että halu löytää joku kumppaniksi rinnalle arkeen on olemassa: *”No kyllä se on se vakituinen parisuhde tietysti aika olennainen juttu..”*

Arjen paradoksit

Aineistosta on tulkittavissa, että arjen paradoksit; itsestään selvyys ja pakenevuus, pinnallisuus ja painavuus sekä sukupuoliparadoksi, ovat osin havaittavissa myös lesken arjessa.

Pakenevuuden paradoksia ei kuitenkaan analyysissä sellaisenaan näy. Haastattelusta käy ilmi, että arjestaan ja leskeydestään keskusteleminen ja niiden kuvaileminen eivät välttämättä tuota hankaluuksia lähes ollenkaan: *”Päinvastoin, mun mielestä tää on ihan hyvä, hyvä asia, et tota kuitenkin saa puhua itsestään. Mä oon tällanen pälpättäjä et tota saa niinku puhua ja höpöttää niinku reilusti puhua arkielämästä.”* Arki on edelleen itsestään selvää, mutta analyysin pohjalta, ei lainkaan niin pakenevaa, etteikö sitä voisi suurelta osin saavuttaa. Myöskään sukupuolen paradoksiin liittyvä käsitys arjen väheksymisestä ei tule ilmi aineistosta. Pinnallisuuden ja painavuuden paradoksi on puolestaan hyvinkin selkeästi havaittavissa lesken arjessa. Niiden välinen vuorovaikutus on löydettävissä ennen kaikkea uuteen tilanteeseen totumisesta, ajan kuluessa. On siis löydettävissä pinnallisuuden ja painavuuden välinen eräänlainen ajallinen suhde; mitä tuoreempi ongelma, sitä painavampi arki. Aika ja totumus auttavat arjen palautumista pinnalliseksi.

”Tavallisuuden julmuus”

Arjen ongelmiin liittyvä ”tavallisuuden julmuus” näkyy, aineistojen pohjalta, yksinhuoltajalesken elämässä oikeastaan vain tilanteissa, joissa koko perhe normaalisti on paikalla: *”Kaikissa koulun vanhempainilloissa ja sit ku kaikki mennään kylään ni me mennään koulumistaan. Toiset tulee ehjänä perheenä.”* Toisaalta tutkimushenkilö kokee, ettei perhe ole koskaan ollut tavallinen, normaali. Tällöin päivittäinen ”tavallisuuden julmuus” näyttäytyy vain eräänlaisena toisia yksilöitä varten olevana tavoitteena. Haastattelun perusteella huomaa lesken kokevan, että yleiset käsitykset tavallisuudesta ovat muuttuneet: *”Ei se sellanen vanhanaikainen perhe ookkaan enää muodissa.”* Aineiston perusteella ”tavallisuuden julmuus” ei siis kaikkien yksilöiden kohdalla aiheuta suurempia ongelmia arjessa.

5 KESKUSTELUA

Tutkimuksen lähtökohta oli ottaa selvää leskeyden ja arjen välisestä suhteesta miehisestä näkökulmasta, sekä painottaa leskeyttä elämäntilanteena ikäsidonnaisen elämänvaiheen sijaan. Laajempaan teemana oli tavoittaa se, mitä leskeys oikeastaan tarkoittaa ja merkitsee yksilön elämässä. Tutkimuksen teorialähtökohdaksi valittiin arki, vaikka muita vaihtoehtoja on monia; perhesosiologia, elämäntilanteen hallinta, yksinäisyys, parisuhde ja niin edelleen. Arkeen liittyvän teorian valinta empiirisen analyysin perustaksi ei kuitenkaan ollut itsestään selvää. Pitkään kestäneen aiheen hiomisen jälkeen päädyttiin tutkimaan leskeyttä arjen näkökulmasta.

Arjen teoriapohjaan sisältyvät käsitykset arjen paradokseista, ”julmasta tavallisuudesta” sekä arjen ulottuvuuksista, näkyivät vain osin aineistojen analyysissä. Valittu teoriapohja ei siis oikeastaan palvellut tutkimuksen lähtökohdaksi otettua arjen ja leskeyden välisen suhteen tarkastelua. Tässä kohdin teoreettiseksi lähtökohdaksi olisi voinut valita esimerkiksi Erving Goffmanin (1961) kehysanalyysin muodostamalla siitä eräänlaisen teorian arjen kehyksistä.

Analyysia varten luotujen teemojen ja kategorioiden avulla leskeyden ja arjen välisen suhteen tarkasteleminen onnistui kuitenkin suhteellisen hyvin. Tosin tutkimuksen miesnäkökulma ei tullut kovin selvästi esille tutkimusaineistosta. Ainoastaan puhuttaessa ammatista, rooleista tai uusista naisystävistä tutkimushenkilön sukupuoli tuli esiin. Puolestaan ikään ja leskeyteen liittyvät kokemukset sekä arjen ja leskeyden välinen suhde olivat hyvinkin selvästi löydettävissä. Toisaalta, koska tutkimus toteutettiin tapaustutkimuksena, narratiivimetodin avulla, ovat tulokset vain yhden henkilön kokemuksia. Toki näistä kokemuksista voi tehdä yleistyksiä varsinkin lakiin liittyvissä seikoissa, onhan laki kaikille yhteinen, mutta tutkimuksen tulokset ovat pääasiassa suuntaa-antavia.

Tutkimuksen toteutuksessa ongelmia aiheutti Jyvässeudun leskien haluttomuus tulla haastateltavaksi. Juuri tämän takia tutkimus lopulta päätettiin tehdä tapaustutkimuksena yhden henkilön, lesken, elämäntarinan ja haastattelun avulla. Tapaustutkimuksen kentän moninaisuus loi omat hankaluutensa oikean metodin valintaan sekä tutkimuksen analyysiin ja ai-

neiston tulkintaan. Myös tutkimuksen toteuttamiseen varattu aika vaikeutti tutkimuskokonaisuuden valmistumista.

Koska ihmisen elämä pohjautuu suhteellisen yhteneville yleisille rakenteille, jotkut tutkimuksen tulokset ovat hyvinkin yleistettävissä, kuten esimerkiksi jossain määrin sosiaalisiin suhteisiin liittyvät leskeyden vaikutukset. Tästä huolimatta tutkimusmetodin valinta rajoittaa tutkimuksen yleistettävyyttä siinä määrin, että tutkimuksen luotettavuus kärsii väitettäessä vain yhden lesken kokemuksiin perustuvien tulosten koskevan sellaisenaan kaikkia leskiä. Tämän vuoksi onkin tutkimuksessa pyritty painottamaan tulosten perustuvan yhden henkilön haastatteluun ja elämäkertaan.

Tutkimuksessa havaittiin, että leskeys vaikuttaa arkeen ja arjen ulkoisiin puitteisiin kokonaisuudessaan monin tavoin, mutta on myös hyvin näkymätöntä. Toisaalta leski ei edes tuosiin omaa siviilisäätyään tilanteissa, joissa se ei muuten tule ilmi, mutta leskeys voi olla muutenkin hyvin taka-alalla yksilön elämässä. Eniten leskeys tuntuu tulevan esiin, kun leski tutustuu uusiin ihmisiin. Hän kantaa leskeyttään mukanaan tilanteissa, joissa mitataan ennen kaikkea elämäkokemuksia sekä selviytymiskykyä. Leskeyden merkitystä voi kuitenkin olla vaikeampi pukea sanoiksi: *”No elämäkokemusta ainaki tietysti merkkää ja sit... Aika vaikee sanoakin... Kyl se tietysti jotain merkkää, mutta mitä...Kyl se kuitenkin merkkää tätä omaa uutta ystäväpiiriä ja uusia ihmissuhteita ja ja on se elämään sisältöä kuitenkin tuonut. Ja ennen kaikkea sitä näköalaa, ettei kattele asioita enää silleen niinku ennen vanhaan. Kyl se on kasvattanu aika rajulla tapaa.”*

Monet uudet ihmissuhteet, harrastukset ja omien taitojen, kuten ruoanlaittaminen, kehittyminen tulevat usein lesken elämään vasta puolison menetyksen jälkeen. Myös elämäntilanne muuttuu. Leskeyden voi siis nähdä eräänlaisena mahdollisuutena, eikä pelkästään menetyksenä: *”Mä saan ainaki täs näistä jutuista mä oon saanu itelleni aika paljon. Tai itse asiassa todella paljon. Tää on antoisaa, erittäin antoisaa elämää, tää uus elämä. Nyt kun on saanu ittensä kuntoon ja asiat kohdalleen.”*

Etsiessä tietoa leskeydestä löytää oikeastaan vain naisiin liittyviä tutkimuksia. Nykyisten tutkimusten pääpaino on varsinkin iäkkäämmissä naisissa, mutta jonkin verran on tutkittu myös nuorempaa leskeyttä esimerkiksi uudelleenavioitumisen näkökulmasta. Tutkimuksia arjen ja leskeyden välisestä suhteesta, lähtökohtana ”nuori” mies, ei oikeastaan ole. Tämä

tutkimus tuo siis uuden näkökulman leskeyteen ja on ainakin sen vuoksi onnistunut. Tulevaisuudessa syventäessä tutkimusta leskeydestä koskemaan esimerkiksi eroavaisuuksia nuoren ja vanhemman sukupolven tai miesten ja naisten välillä, on mahdollista saada hyvinkin kattava kuva leskeydestä ja sen vaikutuksista yksilön arkeen ja elämään. Leskenä erilaisten nettiyhteisöjen hyödyntäminen tarjoaa puolestaan verkostoyhteiskunta-ajallemme erinomaisen lähtökohdan leskeyden tarkasteluun. Varsin potentiaalinen näkökulma voi olla myös avo- ja avioliittojen puolisojen, ”leskinä”, vertaileminen keskenään. Virallisestihan leski on ihminen, jonka aviopuoliso on kuollut. Kuitenkin on mahdollista olettaa, että yhtä lailla avoliitossa elävä yksilö kokee menetyksen avopuolisonsa kuollessa. Ylläpitääkseen tutkimuskentän ajankohtaisuutta, tulee leskeyden tutkimisessa ottaa huomioon nykyaikaiset, uudenlaiset perheet, sekä muutokset ikään ja sukupuoleen liittyvissä kysymyksissä.

Aina on varaa korjata ja tätä tutkimusta voisi kehittää ennen kaikkea teoriapohjan vaihtamisella sekä esimerkiksi erottamalla eri aineistot selkeästi toisistaan. Esimerkiksi dirskursianalyysin valitseminen elämäntarinan analyysiin, liitettynä haastattelusta saatuihin tuloksiin, toisi tutkimukseen menetelmätriangulaation tarjoamia etuja ja luultavasti tuloksiin eri painotuksia. Tietenkin oman lisänsä toisi tutkimushenkilöiden lukumäärän lisääminen, heidän haastattelemine tai muiden menetelmien käyttäminen. Kvantitatiivisesti analysoitu kyselylomakekin tarjoaisi luultavasti hieman erilaisia huomioita. Tutkimuksen luotettavuus ja toistettavuus vahvistuisivat selkeästi, jos tutkimuksessa käytettäisiin esimerkiksi juuri kyselylomaketta ja sen määrällistä analyysiä sekä haastattelun laadullista tulkintaa. Kaikista vioistaan huolimatta tutkimus lisää ainakin jonkinasteista ymmärrystä leskeyden mahdollisista vaikutuksista arkeen.

LÄHTEET

- Bauman, Zygmunt (1997) Sosiologinen ajattelu. Tampere: Vastapaino
- Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (1994) Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma. Helsinki: Gaudeamus
- Cunningham, J.B. (1997) Case Study Principles for Different Types of Cases. Quality and Quantity 31 s. 401-423
- Daly, Kerry J. (1996) Families and Time Keeping Pace in a Hurried Culture. Thousand Oaks, California: Sage Publications
- Erikson, Erik (1956) Childhood and Society. New York: W. W. Norton & Co.
- Felski, Rita (2000) The Invention of Everyday Life. New Formations 39 Winter 1999-2000 s. 15-31
- Goffman Erving (1974) Frame Analysis: Essays on the Organization of Experience. New York: Harper and Row
- Goffman Erving (1982) Presentation of Self in Everyday Life. Harmondsworth, Middlesex, England: Penguin Books Ltd.
- Havighurst, Robert (1972) Developmental Tasks and Education. New York: David McKay
- Hopiavuori, Sirpa ja Pulli, Jussi (2007) Lupa surra omalla tavallaan – myyttinen käsitys surusta kapeuttaa miehen kokemusta. Teoksessa Seppo Laakso (toim.) Kitara soi niin hiljaa, miehet puhuvat surustaan s. 116-117. Keuruu: Katharos Oy
- Jokinen, Eeva (2005) Aikuisten arki. Helsinki: Gaudeamus
- Julkunen, Raija (1991) Arki ja aika. Teoksessa Ulla Piela (toim.), Arjen hurmaa s. 7-11. Helsinki: Kaivopuiston Kirjapaino Oy
- Järvinen, P. ja Järvinen, A. (2000) Tutkimustyön metodeista. Tampere: Opinpajan kirja
- Jyrkämä, Jyrki (2001) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy
- Kimmel, Douglas (1974) Adulthood and Aging. New York: Wiley
- Marin, Marjatta (2001) Tarkastelukulmia ikään ja ikääntymiseen. Teoksessa Anne Sankari, Jyrki Jyrkämä (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen iän sosiologiaa 17-44. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy
- Putnam, Robert D. (2000) Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community. New York: Simon & Schuster
- Saaristo, Kimmo & Jokinen, Kimmo (2005) Sosiologia. Helsinki: WSOY

Simmel, Georg (1950) *The Metropolis and Mental Life*. Teoksessa Kurt H. Wolff (toim.), *The Sociology of Georg Simmel* s. 409-424. New York: Free Press

Tönnies, Ferdinand (1988) *Community and Society*. New Brunswick, NJ: Transaction Books

Weber, Max (1980) *Wirtschaft und Gesellschaft. Grundriss der verstehenden Soziologie*. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck). (Alkup. 1922.)

Yin, Robert K. (2003) *Case study research Design and methods*. Thousand Oaks, California: Sage Publications

ELEKTRONISET LÄHTEET

Kansaneläkelaitos [online]. [Viitattu 23.10.2008]. Saatavilla www- muodossa:

<<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/Docs/180701142218EH?OpenDocument>>

<<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/151001114242EH>>

Maistraatti [online]. [Viitattu 24.10.2008]. Saatavilla www- muodossa:

<http://www.maistraatti.fi/om_alaikaisen_esite_311007.pdf>

Ms- liitto [online]. [Viitattu 24.10.2008]. Saatavilla www- muodossa:

<<http://www.ms-liitto.fi/index.phtml?s=345>>

Viitaniemi, Juhani (2005) [online]. [Viitattu 3.11.2008]. Saatavilla www- muodossa:

<http://matwww.ee.tut.fi/hmopetus/hmjatkosems04/liitteet/JOS_hypermedia_Viitaniemi110305.pdf>

<<http://www.hautajaiset.net/luterilaiset-hautajaiset/hautajaisten-jarjestaminen.html>>

LIITE 1

Hei!

Olen kolmannen vuoden opiskelija, Jyväskylän Yliopistossa, pääaineenani sosiologia. Olen opintojen siinä vaiheessa, että pitää tehdä opinnäytetyö, eli kandidaatin tutkielma.

Olen kiinnostunut ihmisen eri elämänvaiheista ja tässä tapauksessa poikkeavuuksista tästä yleisestä käsityksestä, miten elämä muotoutuu. Tarkoitukseni on tutkia leskiä. Leskeyshän ajatellaan kuuluvan vasta vanhuuteen, mutta monesti elämä loppuu kesken. Olisinkin kiinnostunut tarkastelemaan nuoren lesken elämää mahdollisuuden näkökulmasta. Eli, että kaiken surun ja murheen keskellä tapahtuisi jotain, jonka yksilö voi kokea positiivisena osana elämää. Kandidityötäni varten olen rajannut aiheeni koskemaan nuoria miehiä, jotka ovat leskiä.

Lyhyesti sanottuna, minua kiinnostaa lesken arki ja ne asiat, jotka mahdollisesti vaikuttavat tämän arjen muotoutumiseen, kuten asuinpaikka, koulutus, ikä, oma fyysinen kunto jne.

Tiedustelen nyt, että onko tällä yhteisöllä kiinnostusta aiheeseen, ja ehkä auttaa tutkimushenkilöiden löytämisessä. Tarkoitukseni on haastatella n. kahta henkilöä tutkimustani varten. Resurssini eivät tässä vaiheessa riitä useamman henkilön haastatteluun. On tietenkin myös mahdollista jonkinlaisen kyselylomakkeen tekeminen, mutta toistaiseksi kallistuisin tähän haastatteluun.

Olen kiitollinen kaikesta avusta, ihan ideoitakin otan vastaan, jos teillä on kiinnostusta. Aiheeni on hieman kiireellinen, koska tutkintouudistuksen takia, kandin tekemiseen on annettu aikaa tämä syyslukukausi ja itse tutkimus tulee vaatimaan paljon työtä ja aikaa.

Ystävällisin terveisin

Kaisa Rantanen

kaisa_rantanen@hotmail.com

050-4017386

Parhaiten olen kiinnisaatavissa sähköpostitse.